

ปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง ในคดีเด็กและเยาวชน¹

ปนัดดา ประทุมวัลย์²

ปัจจุบันประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 12 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด จึงถือว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์เนื่องจากอัตราการเกิดของคนไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องเพียงปีละประมาณ 6 แสนคน เด็กและเยาวชนจึงถือเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต แม้สถิติการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนจะลดลง³ แต่ด้วยสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านสถานะเศรษฐกิจที่ถดถอย ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงปฏิเสธไม่ได้ว่ามีใช้เพียงผู้ใหญ่เท่านั้นที่กระทำความผิด ความอ่อนด้อยประสบการณ์ การขาดวุฒิภาวะ และปัจจัยต่าง ๆ รอบตัวเด็กและเยาวชน อาทิเช่น ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ด้านจิตเวช ด้านครอบครัวเป็นสาเหตุให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่วงจรของอาชญากรรม แต่การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยนำวิธีการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งมุ่งแก้ไข้แทนเช่นเดียวกับผู้ใหญ่มาใช้กับเด็กและเยาวชนอาจไม่มีความเหมาะสมเฉพาะราย เพราะเด็กและเยาวชนยังไม่มีความรู้ผิดชอบชั่วดี กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนจำต้องมีลักษณะแตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยต้องคำนึงถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนและสิทธิประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ⁴

ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยซึ่งได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แม้อนุสัญญาดังกล่าวไม่ได้บังคับให้ประเทศสมาชิกออกกฎหมายหรือกฎหมายให้สอดคล้องกับข้อบังคับ แต่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศและเป็นไปตามหลักสากล จากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 40.0 ข ว่า เมื่อเห็นเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กที่ถูกกล่าวหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ โดยสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมายจะต้องได้รับการเคารพอย่างเต็มที่ ประเทศไทยจึงกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนซึ่งปรากฏให้เห็นใน

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง ในคดีเด็กและเยาวชน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนกพร สุนะเศรษฐกุล และคณะกรรมการสอบคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์รุ่งเกียรติ และรองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, รายงานสถิติคดี 2567. [Online], Available URL: <https://www.djop.go.th/index.php>, 2567 (มีนาคม, 1).

⁴วันชัย รุจนวงศ์, รายงานวิจัยมาตรฐานการปฏิบัติงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการดำเนินงานและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด (กรุงเทพมหานคร: กรมคุมประพฤติ, 2549), หน้า 2-3.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และแนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปรากฏให้เห็นในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2553 โดยกำหนดให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกซึ่งหันเหออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่เรียกว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีบทบัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในหมวดที่ 7 ซึ่งแบ่งการใช้มาตรการพิเศษออกเป็น 2 ช่วง กล่าวคือ ช่วงที่หนึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้อง ปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 86 – 89 และช่วงที่สองเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาภายหลังถูกฟ้องคดี ตามมาตรา 90 – 94 โดยผู้ศึกษามีความสนใจและขอศึกษาเฉพาะในเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดี

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) กัดกรองเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพราะการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์แก้แค้นทดแทนเป็นเพียงวิธีการเพื่อกันบุคคลซึ่งเป็นภัยออกจากสังคม ไม่ได้ให้ความรู้สึกถึงการชดใช้หรือเยียวยาแต่อย่างใด อีกทั้งไม่ได้ทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมาตรการพิเศษมุ่งหวังให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน การแสดงความรับผิดชอบ การให้อภัยซึ่งกันและกัน การชดใช้เยียวยาต่อสิ่งที่ตนกระทำความผิด การพร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องจึงมีความสำคัญต่อการนำมาใช้บังคับแก่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนที่อ่อนด้อยประสบการณ์สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมและกลับมาดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สังคมเปิดโอกาสให้การต้อนรับและช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนที่ก้าวพลาดกระทำความผิดและเป็นการลดจำนวนนักโทษที่ล้นในเรือนจำ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามบทบัญญัติมาตรา 86 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้เด็ก

⁵ ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ, 2553), หน้า 7.

หรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยน ความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัย แก่ชุมชนและสังคมแล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรค หนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการ พิจารณาได้ พนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สั่งให้แก้ไขแผนบำบัดฟื้นฟูหรือ ดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและ ผู้เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก หรือเยาวชนและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการ ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วย กฎหมาย ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร

ศาลตั้งมีคำสั่งตามวรรคสามภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน ทั้งนี้ให้ประธานศาลฎีกา โดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินการของศาล ด้วย” ยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความชัดเจนในเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ไม่ ครอบคลุมถึงการกระทำที่ให้ความหมายการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี รวมไปถึงการให้อำนาจ เค็ดขาดผู้อำนวยการสถานพินิจในการพิจารณาใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีแก่เด็กหรือเยาวชนที่ กระทำความผิด จึงทำให้เกิดปัญหาที่ต้องนำมาศึกษาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 กำหนดเงื่อนไขการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยเด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิดและเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องต้องเป็นบุคคลที่ไม่เคยต้องคำ พิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แต่มีข้อยกเว้นว่า หากศาลพิพากษาถึงที่สุดให้เด็กหรือเยาวชนต้องโทษจำคุกใน ความผิดฐานประมาทหรือความผิดลหุโทษ ต่อมาเด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิดคดีอื่นก็สามารถเข้าสู่ กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องได้ หรือคดีก่อนศาลเยาวชนและ ครอบครัวมีคำสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษามาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน เช่นนี้ก็ มิใช่การพิพากษาให้จำคุก หากต่อมาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดคดีอื่น ก็มีสิทธิได้รับโอกาสในการใช้ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทุกครั้ง การให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนเช่นนี้ซ้ำ ๆ อาจส่งผลให้เด็ก หรือเยาวชนไม่ตระหนักในการกระทำของตนเอง และกลายเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดติดนิสัย ซึ่งไม่ใช่ วัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

2. ปัญหาการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 เพียงกำหนดเงื่อนไขว่า หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี แต่มิได้มีบทบัญญัติที่นิยามความหมายของการสำนึกในการกระทำ การตีความของคำว่าสำนึกในการกระทำของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในการคัดกรองเด็กหรือเยาวชนจึงไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ฉบับปรับปรุงแก้ไข (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2563 ขึ้น ในคู่มือดังกล่าวได้กำหนดความหมายของการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี หมายถึง เด็กหรือเยาวชนรับรู้ถึงการกระทำของตนเองโดยสามารถอธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นและตนเอง พร้อมทั้งสามารถบอกถึงสาเหตุที่กระทำผิด ผลที่ตามมา และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง แม้กรมพินิจได้กำหนดความหมายของการสำนึกในการกระทำ แต่ในทางปฏิบัติ เด็กหรือเยาวชนที่จะเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต้องให้การรับสารภาพตามข้อกล่าวหาที่รับทราบจากพนักงานสอบสวนในชั้นสถานพินิจ ดังนั้น การสำนึกในการกระทำจึงอาจตีความได้ว่าเป็นการรับสารภาพ ทั้งที่เด็กหรือเยาวชนอาจไม่ได้กระทำความผิดนั้นจริง ๆ การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงเหมือนการบังคับให้เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดรับสารภาพจึงจะได้รับประโยชน์จากมาตรการพิเศษนี้ ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนหลักการหนึ่งที่สำคัญได้แก่ “การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าเด็กและเยาวชนไม่ได้กระทำความผิดในข้อหาที่ฟ้องจริง ๆ โดยให้การปฏิเสธมาโดยตลอดกลับไม่ได้โอกาสในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่รับสารภาพว่ากระทำผิดอาจเกิดจากความตื่นเต้น ความเกรงกลัวกฎหมาย หรืออาจเกิดจากความเข้าใจว่าการรับสารภาพจะทำให้ลดโทษได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้สำนึกในการกระทำ แต่กลับได้โอกาสในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เช่นนี้กระบวนการยุติธรรมในเด็กและเยาวชนก็จะมิใช่การคุ้มครองประโยชน์สูงสุด การพิจารณาเรื่องการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีจึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อใช้ปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และท้ายที่สุดแล้วการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีควรเกิดจากความสมัครใจซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของเด็กหรือเยาวชนเป็นหลัก

3. ปัญหาการใช้ดุลยพินิจและอำนาจในการตัดสินใจของผู้อำนวยการสถานพินิจ

กระบวนการในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ภายหลังจากพนักงานคุมประพฤติสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนและปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนเข้าเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ ประชุมร่วมกันเสนอความเห็นตามวิชาชีพว่าสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ จากนั้นพนักงานคุมประพฤติเสนอให้ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาอีกขั้นตอนหนึ่ง ในขั้นตอนนี้เป็นทำให้อำนาจแก่ผู้อำนวยการสถานพินิจในการใช้ดุลยพินิจว่าใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กหรือเยาวชนหรือไม่ หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ก็ให้ประชุมเพื่อจัดทำแผน แต่หากผู้อำนวยการสถานพินิจไม่เห็นสมควรว่าเด็กหรือเยาวชนอาจ

กลับตนเป็นคนดีได้ ก็ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินคดีตามปกติ จะเห็นได้ว่าการพิจารณาว่าจะให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหรือไม่นั้นเป็นอำนาจตัดสินใจของผู้อำนวยการสถานพินิจ แม้จะมีการประชุมนักวิชาชีพแต่ความเห็นของนักวิชาชีพนั้นไม่ได้มีสภาพบังคับให้ผู้อำนวยการสถานพินิจนำมาประกอบการพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องหรือไม่

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องในคดีเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อให้การบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมและกลับไปดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ ตามมาตรา 86 เห็นควรให้แก้ไขมาตรา 86

เดิม มาตรา 86 บัญญัติว่า “ในคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคมแล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ พนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สั่งให้แก้ไขแผนบำบัดฟื้นฟูหรือดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร

ศาลตั้งมีคำสั่งตามวรรคสามภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน ทั้งนี้ให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินการของศาลด้วย”

แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีการกำหนดเงื่อนไขการกระทำที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดซ้ำให้ครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีการเพิ่มเติม มาตรา 86 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ห้ามมิให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรานี้มาใช้บังคับแก่

(1) เด็กหรือเยาวชนที่เคยได้รับโอกาสให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรานี้มาแล้วครั้งหนึ่งแต่ไม่ปฏิบัติตามแผนหรือผิดเงื่อนไขของแผน

(2) เด็กหรือเยาวชนที่เคยได้รับโอกาสให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรานี้มาแล้วสองครั้ง

(3) เด็กหรือเยาวชนที่ศาลเคยมีคำสั่งให้ใช้มาตรการอื่น ต่อมากระทำความผิดซ้ำและได้รับโอกาสให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรานี้แต่ไม่ปฏิบัติตามแผนหรือผิดเงื่อนไขของแผนหรือปฏิบัติตามแผนสำเร็จ

(4) เด็กหรือเยาวชนที่ศาลเคยมีคำสั่งให้ใช้มาตรการอื่น ต่อมากระทำความผิดซ้ำและศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการอื่น”

2. ปัญหาการสำนึกในการกระทำของเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 86 ซึ่งมีได้มีการกำหนดบทนิยามความหมายของการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี

เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม โดยมีการกำหนดบทนิยามของการสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีและการกระทำที่มีลักษณะเป็นการสำนึกในการกระทำ มีการเพิ่มเติม มาตรา 4 บัญญัติว่า “การสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี หมายความว่า การที่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดรู้ถึงการกระทำเกี่ยวกับคดีของตนว่าเป็นความผิด และเป็นการกระทำที่

(1) เด็กหรือเยาวชนรู้ว่าตนกระทำอะไรลงไป และสิ่งนั้นตนไม่มีสิทธิกระทำ

(2) เด็กหรือเยาวชนรู้ว่าการกระทำนั้นส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร

(3) เด็กหรือเยาวชนรู้สึกเสียใจต่อสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป

(4) เด็กหรือเยาวชนมีความคิดว่าตนจะแก้ไขสิ่งที่กระทำลงไปอย่างไร

(5) เด็กหรือเยาวชนพร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้นและมีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำเช่นนั้นอีก”

3. ปัญหาการใช้ดุลยพินิจและอำนาจในการตัดสินของผู้อำนวยการสถานพินิจ ตามมาตรา 86 เห็นควรแก้ไขมาตรา 86 วรรคหนึ่ง

เดิม มาตรา 86 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่เป็นโทษสำหรับ

ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย...”

แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีการกำหนดให้คณะกรรมการสหวิชาชีพเข้ามามีบทบาทในการประเมินเด็กและเยาวชนเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มีการเพิ่มเติม มาตรา 86 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว หากคณะกรรมการสหวิชาชีพเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้เสนอความเห็นต่อผู้อำนวยการสถานพินิจเพื่อพิจารณาจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย...”

เอกสารอ้างอิง

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน [online].

Available URL: <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>, 2567 (พฤษภาคม, 15).

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานสถิติคดี 2567 [Online]. Available URL:

<https://www.djop.go.th/index.php>, 2567 (มีนาคม, 1).

ประเทือง ชนิยผล. กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์. กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน.

กรุงเทพมหานคร : โครงสร้างตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

สหกรณ์ เพ็ชรนรินทร์ และคณะ. คู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ฉบับ

ปรับปรุงแก้ไข (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563.

สทรัฐ กิติ สุภการ. คำอธิบายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ

ครอบครัว พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2562.

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.